

بسمه تعالی

نام‌های جغرافیایی و سرشماری‌های جمعیتی

چکیده

اجرای سرشماری‌های جمعیتی که از لحاظ وسعت و حجم اطلاعات جمع‌آوری شده در یک زمان یک ماهه، از جمله کارهای بزرگ اجرایی کشور و از نظر کاربرد این اطلاعات در برنامه‌ریزیهای کلان، زیربنایی، تحقیقاتی و سیاست‌گذاری‌ها از اجزای اصلی و پایه‌ای مورد نیاز می‌باشد، برای مسئولین، برنامه‌ریزان و محققین بسیار حائز اهمیت است و همواره تلاش شده است داده‌های جمع‌آوری شده از کیفیت بالایی برخوردار باشد و پوشش کامل جغرافیایی را ارائه نماید. در ارتباط با نام‌های جغرافیایی، به دلیل انتشار اطلاعات در سطوح مختلف جغرافیایی و همین‌طور امکان تبادل اطلاعات بین سازمان‌ها می‌بایست به‌طور یکسان و مشخص اسامی جغرافیایی مورد بررسی همه‌جانبه قرار گرفته در نهایت یک چارچوب نهایی ارائه نمود. در این مقاله سعی شده است اهمیت نام‌های جغرافیایی در کاهش خطای پوشش سرشماری و همین‌طور نقشی که می‌تواند در آینده در آمارهای جمعیتی ایفا نماید مورد بررسی قرار گرفته است.

مقدمه

پس از هر سرشماری و به خصوص پس از سرشماری‌های جمعیتی اولین سوال مطرح شده عموماً این پرسش می‌باشد که آیا منطقه یا مناطق جغرافیایی وجود دارد که اطلاعات جمعیتی آن اخذ نشده باشد و اطلاعات برای قابل استفاده بودن کاربران در چه سطح جغرافیایی منتشر شود. همان‌طور که تا کنون دیده شده است انتشار اطلاعات تحت نام‌های جغرافیایی و واحدهای تقسیمات کشوری به عنوان یک کد یکتا برای دسترسی به اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است و به دلیل یکسان نبودن در دستگاه‌های دولتی و اجرایی محل مناقشه است. وجود تعداد زیاد آبادی‌ها و نام‌های متفاوت برای آنها، می‌تواند دستیابی به این مناطق را دشوار نماید. لذا وجود کمیته نام‌نگاری و یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی نهاده‌های اولیه‌ای که برای کلیه تولیدکنندگان محصولات می‌باشد که از نام‌های جغرافیایی استفاده می‌کنند نقش سازنده‌ای را ایفا می‌نماید. در سرشماری‌های نفوس نیز که مرکز آمار ایران متولی آن می‌باشد بنا به اهمیت موضوع مصوبات این کمیته راه‌گشا بوده و گامی موثر در جهت ارائه خروجی‌های مورد نیاز می‌باشد.

مرکز آمار ایران متولی آمار در کشور

پس از تاسیس مرکز آمار ایران در 40 سال پیش وظیفه تهیه و تولید آمار بر عهده این مرکز قرار گرفت و همواره سعی شده است اقلام مورد نیاز برنامه‌ریزان در طرح‌های مختلف آماری با موضوعات کارگاهی، کشاورزی، صنعت، خانوار و ... تهیه و ارائه شود. این اقلام درخواستی در پرسش‌نامه‌های هر طرح آماری قرار گرفته و پس از تکمیل نسبت به استخراج اطلاعات اقدام می‌شود. یکی از مهم‌ترین سرشماری‌های جاری کشور سرشماری عمومی نفوس و مسکن می‌باشد که اطلاعات جمعیتی و شاخص‌های مهمی همچون سواد، میزان بیکاری، جمعیت فعال کشور و اطلاعات چارچوبی برای طرح‌های نمونه‌گیری فراهم می‌نماید. مرکز آمار ایران با همکاری وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دیگر با ساخت یک فایل جغرافیایی از سطوح مختلف تقسیمات کشوری شامل استان، شهرستان، شهر، دهستان و آبادی‌ها، کلیه مناطق جغرافیایی را تحت پوشش قرار می‌دهد و مامور آمارگیر را با اسامی تعیین شده به محل‌های مورد نظر که آبادی‌ها در مناطق روستایی و بلوک‌ها¹ در مناطق شهری می‌باشند هدایت می‌کند لذا اسامی در لیست مامور آمارگیر و در منطقه مورد آمارگیری بایستی مطابقت داشته تا از کم‌شماری یا زیادشماری جلوگیری شود. همان‌طور که مشخص شد سرشماری با روش جمع‌آوری آمار و اطلاعات با مراجعه مستقیم به خانوار (در سرشماری‌های نفوس) انجام می‌شود و داشتن اسامی یکسان و همین‌طور نقشه‌های بهنگام که دارای نام‌های استاندارد باشند می‌تواند در مراحل اولیه جمع‌آوری اطلاعات نقش مهمی داشته باشد.

¹ بلوک‌ها: مجموعه‌ای از ساختمان‌ها و اراضی به هم پیوسته‌ای که از هر طرف به معابر عمومی محدود شود.

سرشماری‌های جمعیتی

در سرشماری‌های نفوس که هدف تهیه آمارهای جمعیتی کشور می‌باشد ابتدا با برآورد از جمعیت کل کشور تعداد نیروی مورد نیاز اجرایی پیش‌بینی می‌گردد سپس با بررسی توصیه‌های بین‌المللی با اهداف امکان مقایسه آمارهای تولید شده کشور با سایر کشورهای خارجی، طراحی پرسشنامه و جداول خروجی سرشماری انجام می‌پذیرد. در این سرشماری‌ها تعداد زیاد نیروی اجرایی و وسعت جغرافیایی کشور سازمان‌دهی بسیار قوی نیاز دارد، به گونه‌ای که در حدود 90000 آبادی مراجعه شده و اطلاعات جمعیتی آن اخذ می‌گردد. یکی از مواردی که بایستی به آن توجه نمود انتشار این حجم وسیع اطلاعات تحت نام‌های جغرافیایی می‌باشد و مسائلی را به دنبال خواهد داشت که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

نام‌های جغرافیایی و مسائل موجود در ارتباط با سرشماری‌ها

1- تفاوت نام در سازمان‌ها

وجود نام‌های متعدد برای یک منطقه که گاهی ناشی از تفاوت لهجه‌ها و تشابه اسمی است باعث گردیده در اخذ اسامی، ایجاد تفاوت نام در سازمان‌های مختلف نماید زیرا این اسامی که اغلب با مراجعه به محل تعیین می‌گردد باعث می‌شود عاملین در زمان‌های مصاحبه با افراد محلی نام‌هایی را ثبت نمایند که با دیگر دستگاه‌ها ایجاد مغایرت نماید.

2- تغییرات نام در طول زمان

مشاهده شده در طول سال‌ها و دهه‌های گذشته اسامی متعددی برای یک منطقه انتخاب شده است. وجود نام‌های مختلف برای دریای خزر و نام‌هایی که برای استان‌های کشور اعلام گردیده حاکی از این مسئله می‌باشد که می‌بایستی به طور جدی به آن توجه نمود. به گونه‌ای که پیدا کردن سوابق و رعایت سری زمانی اطلاعات برای یک محدوده مشخص رعایت گردد.

تبعات مغایریت نام‌های جغرافیایی در سرشماری‌های جمعیتی

تفاوت نام در سازمان‌های مختلف باعث شده است که بسیاری از سازمان‌ها به دلیل پیدا نکردن نام محل مورد نظر خود دچار این سردرگمی و یا اشتباه شوند که کم‌شماری صورت گرفته و اطلاعات درخواستی برای آن محل موجود نیست در صورتی که عملاً این گونه نیست و تنها تفاوت در نام‌های جغرافیایی باعث بروز این گونه مسائل می‌باشد. انتخاب نام‌های مختلف و همین‌طور تغییر محدوده منجر به مسئله‌ای شده است که نتوان اطلاعات جمعیتی را با دهه‌های گذشته به راحتی مقایسه نمود.

لذا ثبت یک نام مشخص با یک محدوده دقیق، جمع‌آوری اطلاعات جمعیتی و ارائه آمار مورد نیاز به کاربران را تضمین می‌کند و تفاوت نام‌ها باعث شده است تبادل اطلاعات با سازمان‌های دیگر منجر به عملیات وقت‌گیر بیشتری که توأم با صرف هزینه زیاد می‌باشد، گردد و نتوان این اطلاعات را به سرعت مبادله نمود.

با توجه به مسائل اشاره شده می‌توان نتیجه گرفت یکسان‌سازی نام‌های جغرافیایی با پیش‌بینی و به کارگیری فن‌آوری‌های روز مانند سیستم اطلاعات مکانی (GIS) می‌تواند اطلاعات با ارزش جمعیتی را در قالب یک سیستم مدیریتی مشخص برای کاربران به دقت و صحت فراهم نماید و دسترسی آسان به این اطلاعات را که می‌تواند توسعه و پیشرفت کشور را در پی داشته باشد کاراتر از گذشته ارائه نماید.

داریوش گودرزی‌پور

مرکز آمار ایران

